

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Літченко О.Д.

Педагогічний інститут, Київський університет імені Бориса Грінченка

В статті розглянуто розвиток трудового виховання дітей дошкільного віку в сучасній системі дошкільної освіти. На основі аналізу сучасних досліджень та публікацій з'ясовано, що проблема не знайшла цілісного відображення в працях науковців. Основні тенденції розвитку сучасної дошкільної освіти сприяють утворенню нових напрямів освіти дітей дошкільного віку. Зміст трудового виховання трансформується та переноситься в інші освітні лінії діючих програм. Аналіз джерел дозволив виокремити сучасні тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку: трудове виховання через призму економічного виховання; праця як засіб виховання ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку; розвиток лідерських якостей; актуалізація ручної праці (художньої діяльності); дитяча кулінарія.

Ключові слова: дошкільна освіта, трудове виховання, ціннісні орієнтації, економічне виховання, лідерські якості дітей дошкільного віку, дитяча кулінарія.

Постановка проблеми. В світлі нової освітньої реформи в Україні здійснюється переосмислення завдань, змісту, методів та форм роботи з дітьми дошкільного віку. Одним із компонентів дошкільної освіти є трудове виховання дітей дошкільного віку. Праця як вид діяльності займає важливе місце у становленні особистості та має починатися з дитинства. Пошуки нових підходів до розвитку освіти в контексті реформування та євроінтеграції сприяють виникненню ряду тенденцій, що впливають на розвиток усіх компонентів дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній системі дошкільної освіти трудове виховання дітей дошкільного віку ґрунтується на науково-методологічних засадах, розроблених З. Борисовою та Л. Артемовою. За понад півсторіччя сформувалась наукова школа вчених, які працювали над розробленням проблеми в педагогічних (Г. Беленька, Н. Кот, Н. Кривошея, М. Машовець, В. Павленчик, Т. Поніманська) та психологічних аспектах (В. Кузьменко, Ю. Приходько та ін.). Їх напрацювання складають теоретичну основу сучасного трудового виховання дітей дошкільного віку.

Праця дітей дошкільного віку є незамінним видом діяльності необхідним для розвитку особистості. Дослідження розвитку базових якостей дітей дошкільного віку проведені групою сучасних українських науковців (Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр), доводять значення трудової діяльності у формуванні таких якостей особистості як відповідальність, самостійність, партнерство [8].

Аналіз останніх досліджень свідчить про незначну кількість публікацій про трудове виховання дітей дошкільного віку з досвіду практичних працівників [4]. Науковці констатують недослідженість розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку в практиці ЗДО [2; 4].

Незважаючи на відсутність цілеспрямованих наукових пошуків тенденцій розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку відповідно до сучасних умов спостерігається актуалізація цієї проблеми в окремих публікаціях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незначна кількість сучасних досліджень навколо питань розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку дозволяє констатувати необхідність поглибленого вивчення питання, що має починатися з теоретичного аналізу.

Освітні тенденції проектують можливості розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку. Аналіз відображення тенденцій в практиці дошкільної освіти на сторінках педагогічних видань дозволить з'ясувати можливі напрями розвитку для теоретичного осмислення та оцінки. В перспективі вивчений досвід дозволить оптимізувати роботу для розроблення оновленого змісту трудового виховання дітей дошкільного віку та методичних рекомендацій для практиків.

Мета статті – проаналізувати сучасні тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з другої половини ХХ століття погляд на трудове виховання дітей дошкільного віку мав кілька трансформацій. Історико-педагогічний аналіз розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку свідчить, що в 1940–1950-х роках ХХ століття трудове виховання розглядалось як частина морального виховання. З кінця 1950-х років трудове виховання дітей дошкільного віку поряд з фізичним, моральним, розумовим та естетичним розумілось як самостійний компонент дошкільного виховання, що пов'язано зі стратегічною метою радянської освіти. Було розроблено та практично доведено ефективність змісту, методів, видів, форм, засобів роботи з дітьми дошкільного віку, що використовувалась в 50–80-х роках ХХ століття.

В Незалежній Україні робота з організації трудового виховання була переорієнтована відповідно до особистісно-орієнтованого підходу. На початку 1990–2000-х років трудове виховання розглядалося як частина морального. В системі дошкільної освіти трудове виховання визначається як цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, виховання поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності.

Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти (2012) зорієнтовує на набуття дитиною компетенцій в різних видах діяльності [1]. Трудова діяльність в оновлених освітніх програмах «Впевнений старт» (2017) [5], «Українське дошкілля» (2016) [6], «Дитина в дошкільні роки» (2017) [3], що ґрунтуються на діяльнісному підході, змінює класичне подання. Праця, як вид діяльності дітей дошкільного віку, під впливом нових підходів в освіті замінюється на різні види діяльності: предметно-перетворювальну, практичну, дослідницьку, художньо-естетичну, творчу. Відповідно трансформовано розділ «Трудове виховання» у зазначених освітніх програмах.

Науковці доводять, що набуття життєвих компетентностей можливе лише за умови використання знань у практичній діяльності для здобуття життєвого досвіду (І. Бех, Г. Беленька, Н. Гавриш, І. Карабаєва, О. Кононко, М. Машовець, О. Рейпольська, І. Рогальська). Тому важливим є питання оновлення змісту трудового виховання дітей дошкільного віку в сучасній системі дошкільної освіти.

Євроінтеграційні процеси в Україні впливають на всі сфери життя суспільства. Нові потреби суспільства та актуалізація цінностей спонукають до нових запитів щодо розвитку та компетентності нового покоління. Практика дошкільної освіти виконує освітні завдання, задекларовані державою та педагогічною спільнотою. Разом з тим, адаптуючись відповідно до запитів суспільства, педагогічна практика розвивається та продукує нові ідеї навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку.

На сучасному етапі розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку спостерігаємо тенденції до переорієнтації змісту та завдань трудового виховання та включення його в інші компоненти дошкільної освіти. Широкий спектр освітніх послуг, що виникли на запити батьків пропонує значну кількість розвивальних програм. Популярністю серед батьківської спільноти користуються програми щодо розвитку лідерських та «бізнес» якостей. Зміст роботи «бізнес» курсів для дітей дошкільного віку включає не лише накопичення знань щодо трудової та економічної діяльності дорослих, а й здобуття соціальних навичок: формування вмінь працювати в команді, уміти розподіляти обов'язки в спільній діяльності, формування позитивних мотивів праці, досягати поставленого результату. Сформовані якості в процесі

трудового виховання розглядають як базові, що засвідчує зацікавленість суспільства у більш широкому впровадженні в освітню практику роботи з дітьми дошкільного віку змісту трудового виховання. Проте, змінюється підхід до класичного подання завдань та змісту, що був частиною трудового виховання дітей дошкільного віку. При цьому відбувається включення змісту та завдань трудового виховання до сфери іншого спрямування: економічного, соціально-комунікативного.

У сучасному просторі дошкільної освіти підвищується увага до формування лідерських якостей у дітей дошкільного віку (Г. Беленька, Н. Гавриш, О. Ліннік). Формування базових лідерських якостей особистості таких як: відповідальність, самостійність, ініціативність, добросесність, охайність, працьовитість відбувається в трудовій діяльності. У дитини дошкільного віку ці якості відображаються: в умінні організувати спільну діяльність в команді за для досягнення поставленої мети, оцінювати свої можливості, використовувати раніше набуті знання, розподіляти обов'язки, усвідомлювати свою відповідальність в команді, оцінювати результат, вирішувати конфліктні ситуації, доводити справу до кінця та ін. Згідно з сучасною оцінкою цінних якостей особистості – лідерські якості належать до суспільно корисних та затребуваних.

Підвищення інтересу до художньої діяльності дорослих «Hand-maid», поява значної кількості нових технік, матеріалів, значної кількості ідей виготовлення корисних речей вплинуло на розвиток цікавих напрямків дитячої творчості. Промислова індустрія пропонує значну кількість матеріалів для виготовлення проробок, що приваблює дорослих та дітей. Для дітей стають доступними до освоєння квілінг, синельний (пухнастий) дріт, декупаж, плетіння з резиночок, миловаріння, валяння та інші техніки. Діти самостійно можуть зробити висічку для аплікацій за допомогою фігурного діркопробивача, оживити свою іграшку за допомогою рухливих накладних деталей та багато іншого.

Художня діяльність має виключне значення у розвитку дітей дошкільного віку. Вона продуктивна, тобто дитина отримує результати своєї праці у вигляді іграшки, подарунку для мами, корисної речі, а також пов'язана з грою, працею та конструюванням, малюванням. Цей вид праці найбільш популярний серед дітей та може бути комбінований з будь-яким іншим видом діяльності, що є позитивним для організації освітньої роботи. Речі виготовлені власними руками вважаються більш цінними, оскільки в них вкладається особливий (для творця) сенс при виготовленні, що базується на емоційному відношенні.

Формуванні нового ціннісного ставлення до речей є ще однією тенденцією розвитку в су-

часній освіті. Вона не є новою, проте значна кількість наукових досліджень, що мали місце в останнє десятиріччя сприяли актуалізації питання. Проблема становлення ціннісних орієнтацій стала предметом дослідження науковців лабораторії дошкільного виховання Інституту психології імені Г.С. Костюка. Вчені з'ясували «ціннісне поле» сучасних дітей старшого дошкільного віку та виділили «ціннісне поле» з Базового компоненту дошкільної освіти. Результати дослідження переконливо доводять формування термінальних та інструментальних цінностей можливе лише в різних видах діяльності. Відсутність активного входження дитини у взаємодію з довкіллям негативно відображається на психічному здоров'ї дитини [7].

Зазначимо, що в останні роки на сторінках журналів виокремився ще один напрямок трудової діяльності – дитяча кулінарія. Цей напрям не є новим, оскільки в дошкільних закладах з 60-х років на заняттях з дітьми готували салати, ліпили з тіста жайворонків, вареники та ін., але інновації в цьому напрямі викликають цікавість з боку педагогів і дітей. Зокрема, поширеними стали кулінарні майстер-класи в закладах харчування, де навчають дітей готувати піцу, страудлі, цукерки та інше. В практиці закладів дошкільної освіти вихователі використовують дитячу кулінарію в організації роботи з дітьми різних вікових груп [9].

Відповідно до тенденцій розвитку ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку в дошкільній освіті трудове виховання розглядається як основа економічного виховання дітей дошкільного віку. «Первинний економічний досвід» діти отримують в дошкільному дитинстві, тому науковці доводять необхідність цілеспрямованого економічного виховання (А. Сазонова, Н. Грама, Н. Кривошея). Робота за напрямом будується на умінні раціонально використовувати власну працю, розумінні діяльності дорослих, цінність результатів праці, скінченності ресурсів. Було з'ясовано, що на сучасному етапі розвитку трудового виховання його зміст в практиці ЗДО

найбільше пов'язують з економічним вихованням. Це підтверджує аналіз публікації практиків щодо проблем економічного виховання дітей дошкільного віку. Автори діляться досвідом формування знань про взаємозв'язок праці та економічного середовища життя людей та дають поради стосовно організації роботи з цього напрямку, описують власні напрацювання.

Висновки і пропозиції. Дошкільна освіта перебуває в постійному розвитку та оновлення існуючих підходів, методів, форм, засобів роботи. Трудове виховання як один з компонентів дошкільної освіти має бути оновлений відповідно до сучасних освітніх позицій.

В роботі ЗДО трудову діяльність розглядаємо як необхідну складову в організації освітнього процесу. У розвитку дитини дошкільного віку праця є незамінним видом діяльності в якому формуються позитивні якості особистості. Вчені доводять: для дитини можливість діяльності з довкіллям необхідна умова подальшого розвитку особистісного потенціалу (Т. Піроженко, С. Ладивір, К. Карасьова, І. Карабаєва).

Аналіз досліджень, публікацій науковців та практиків свідчать про низький рівень уваги до проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку. Пов'язуємо це явище зі зміною місця трудового виховання, що не дозволяє чітко означити його в системі дошкільної освіти та спонукає до виокремлення основних тенденцій розвитку, що змінюють місце завдань та змісту трудового виховання в системі дошкільної освіти.

За результатами дослідження виокремлено тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі: розгляд трудового виховання через призму економічного виховання; праця як засіб виховання ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку; розвиток лідерських якостей; актуалізація ручної праці (художньої діяльності); дитячої кулінарії.

Перспективними вважаємо аналіз сучасних тенденцій розвитку трудового виховання в практиці дошкільної освіти.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Інформ. зб. та коментарі М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. 2012. № 13/15. С. 43-64.
2. Беленька Г. Трудове виховання дітей дошкільного віку: реалії ХХІ ст. / Г. Беленька // Зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / гол. ред. М.Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2009. Ч. 2. – С. 26-38.
3. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма / наук. кер. К. Крутий. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2016. – 160 с.
4. Літченко О.Д. Трудове виховання дітей дошкільного віку на сторінках педагогічних журналів / О.Д. Літченко // Молодий вчений. – 2017. – № 3.2 (43.2) березень. – С. 58-61.
5. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / заг. ред. Т.О. Піроженко. – Київ: Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.
6. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О.І. Білан; за заг. ред. О.В. Низьковської. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 256 с.
7. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації / ред. Т.О. Піроженко. – Київ-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 120 с.
8. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / заг. ред. О. Рейпольської. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. – 330 с.
9. Яценко С. Маленькі кулінари в дитсадку і вдома / С. Яценко, А. Якубович, О. Потапова // Дошкільне виховання. – 2016. – № 6. – С. 18-21.

Литиченко Е.Д.

Педагогический институт,
Киевский университет имени Бориса Гринченко

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТРУДОВОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В статье рассмотрено развитие трудового воспитания детей дошкольного возраста в современной системе дошкольного образования. На основе анализа современных исследований и публикаций выяснено, что проблема не нашла целостного отображения в трудах ученых. Основные тенденции развития современного дошкольного образования способствуют возникновению новых направлений образования детей дошкольного возраста. Содержание трудового воспитания трансформируется и переносится в другие образовательные линии действующих программ. Анализ источников позволил выделить современные тенденции развития трудового воспитания детей дошкольного возраста: рассмотрение трудового воспитания через призму экономического воспитания; труд как средство воспитания ценностных ориентаций у детей дошкольного возраста; развитие лидерских качеств в общении и деятельности; актуализация ручного труда (художественной деятельности); детской кулинарии.

Ключевые слова: дошкольное образование, педагогическая пресса, трудовое воспитание, экономическое воспитание, детская кулинария.

Litichenko O.D.

Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University

MODERN TRENDS OF DEVELOPMENT OF LABOR EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Summary

The article deals with the development of labor education of preschool children in the modern system of pre-school education. Based on the analysis of modern research and publications, it is clarified that the problem did not find a holistic view in the writings of scientists. The main trends in the development of modern preschool education contribute to the emergence of new areas of education for children of preschool age. The content of labor education is transformed and transferred to other educational lines of existing programs. The analysis of sources made it possible to single out the current trends in the development of the labor education of preschool children: the consideration of labor education through the prism of economic education; work as a means of educating value orientations in preschool children; development of leadership qualities in communication and activity; actualization of manual labor (artistic activity); children's cooking.

Keywords: pedagogical press, education through work, preschool education, economic education, cooking.